

Vila „Aldona“ 2007 m. pavasarį

GRAŽIOSIOS BASANAVIČIAUS GATVĖS VILOS

PARENGĖ RAMUNĖ LENKIMAITĖ

Šių senųjų Palangos pastatų grožį, atėjus vasarai, uždengia pavėsinės ir kiti laikini statiniai. Danutės Mukienės nuotraukos

Šiandien dažnas poilsiautojas Palangoje, eidamas pasivaikščioti Basanavičiaus gatve, atkreipia dėmesį į abipus gatvės stovinčius tradicinės architektūros pastatus – keletas iš jų daugelio senųjų palangiškių bendru „Gražinos“ vardu vadinama. Tai – vienas iš seniausių vilų tipo pastatų kompleksų Palangoje. Šiandien daugelį jų iš įvairių pusių užstoja įvairūs laikini kurortinės paskirties pastatai, kurie gerokai užgožia senąsias vilas.

Čia – istorinė miesto dalis, dešinysis Ronžės upės krantas. Daug įvairių dekoratyvinių augalų. Pavėsi teikia galingi šimtamečiai me-

džiai. Daugelis iš jų dar neblogai mena beveik du šimtmečius skaičiuojančio kurorto istoriją.

Pirmieji senųjų Basanavičiaus gatvės vilų savininkai buvo grafų Tiškevičių šeimos atstovai. Jie čia pradėjo vilas statyti XIX a. viduryje, kai į kurortą pradėjo važiuoti vis daugiau poilsiautojų, ypač Tiškevičių giminaičiai ir draugai. Palangos grafų Tiškevičių istoriją tyrinėjanti habil. m. dr., Varšuvoje veikiančio Lenkijos mokslų akademijos Meno instituto direktoriaus pavaduotoja Małgorzata Omilanowska rašo: „Kartu su Felikso Tiškevičiaus rūmų statyba ir parko formavimu vyko ir Palangos, kaip kurorto, kūrimo darbai. Juozapas Tiškevičius, kaip palikimą užrašęs Palangą savo jauniausiajam sūnui, pasirūpino, kad ir kiti šeimos nariai turėtų kur vasaroti. Iš Tiškevičiams priklausančių žemių buvo išskirta dalis, apimanti sklypus, esančius prie jūros, šalia kelio tilto link, toji dalis vėliau tapo Tiškevičių alėja (dab. J. Basanavičiaus gatvė). Veikiausiai suformuoti tuos sklypus buvo planuota seniai, nes tai matosi jau 1877 m. plane, kuris saugomas Vilniaus archyve. Tie sklypai buvo išdalinti Juozapo našlei, Sofijai, mergautine pavarde Horvataitei, ir kitiems vaikams – sūnums ir trimis dukterims: netekėjusiai Marijai Tiškevičiūtei, Sofijai Henrikovienei Dembinskai ir Helenai Aleksandrienei Ostrovskai.

Šis Juozapo Tiškevičiaus sprendimas nulėmė tolesnį Palangos likimą. Perdavęs žmonai ir kiekvienam vaikui po žemės sklypą, esantį geroje vietoje – prie jūros, jis pakoregavo jų planus, kur praleisti vasaros mėnesius. Savo sklypuose visi pasistatė vasarnamius ir kasmet suvažiuodavo į Palangą atostogauti. Be vasarnamių, kuriuose gyveno patys, jie turėjo papildomų namų, kuriuose apsistodavo pakviesti svečiai – tolimesni giminės ir draugai, tad per kelerius metus Palanga tapo daugelio aristokratiškų lenkų šeimų susitikimo vieta, kurios čia atvykdavo vasaroti ne tik iš prūsų žemių, bet ir iš Lenkijos bei Podolės. Šitokia daugybė asmenų, priklausančių visuomenės grietinėlei, traukte traukė kitus vasarotojus, tad XIX a. paskutiniame dešimtmetyje į Palangą atvykstančių vasarotojų skaičius kasmet padvigubėdavo. Atsirasdavo vis daugiau norinčių investuoti – statyti vasarnamius ir juos nuomoti, o spaudoje atsirado skelbimų, kuriuose buvo kviečiama vasarą ilsėtis Palangoje“ [1].

Taigi tiek anksčiau, tiek ir dabar Palangos Basanavičiaus gatvės vilų kompleksas buvo pritaikytas poilsiautojų reikmėms tenkinti.

„Gražina“ – didžiausia šio komplekso vila. Kitos trys jam priklausančios vilos stovi šiaurės vakariniame kampe. Jos gerokai mažesnės, arti viena kitos. Į rytus nuo jų – paviljonas. Komplekso pastatų išdėstymo planinė struktūra sudaro pusiau uždara kiemą, kurio viduryje yra dekoratyvus fontanelis su metaline ažūrine kompozicija. Šiaurinėje komplekso dalyje – vila „Lakštingala“. Pietrytinėje dalyje prieš keletą metų pastatyta viena iš gražiausių Basanavičiaus gatvės vilų „Aldona“.

Šis kurorto vilų kompleksas kaip kultūros vertybė saugoma valstybės – 1997 m. jis įrašytas į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Didžiausia komplekso vertė – architektūrinė. Saugoma ir jo planinė erdvinė struktūra, pastatų tūriai, architektūriniai sprendimai.

Literatūra:

1. *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, kn. 9. - Vilnius, 2007, p. 86–121.
2. *Kultūros vertybių registras* (interneto leidinys „Kultūros paveldo departamentas“, interneto prieiga <http://195.182.68.156/registrai/>).